

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

MARGUERITE YOURCENAR

ALEXIS SAU TRATAT DESPRE
LUPTA ZADARNICĂ

Traducere din franceză de
PETRU CREȚIA

LOVITURA
DE GRATIE

Traducere din franceză de
DOINA JELA DESPOIS

HUMANITAS
fiction

ALEXIS

SAU TRATAT DESPRE
LUPTA ZADARNICĂ

Lui însuși

Prefață

Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică a apărut în 1929, într-un moment când literatura și moravurile acceptau un subiect până atunci interzis, care își găsea astfel, întâia oară după veacuri, deplina lui expresie scrisă. De la publicarea acestei cărți au trecut aproape treizeci și cinci de ani. În acest răstimp, ideile, convențiile sociale, reacțiile publicului s-au modificat, chiar dacă nu atât de mult cât se crede. Unele dintre opiniile autorului s-au schimbat și ele, sau măcar s-ar fi putut schimba. Astfel că, recitind Alexis după acest lung interval, n-am făcut-o fără oarecare îngrijorare. Mă așteptam ca, pentru a face textul acceptabil într-o lume transformată, să fie nevoie de modificări importante.

Totuși, gândindu-mă mai bine, mi-am dat seama că modificările ar fi inutile, poate chiar dăunătoare. Așa că, în afară de corectarea unor inadvertențe de stil, cartea aceasta a rămas cum a fost. Din două motive, în aparență contradictorii: întâi, din cauza

caracterului foarte personal al unei confesiuni strâns legate de un mediu, de o țară acum dispărută de pe hărți, impregnată de vechea atmosferă a unei Europe centrale și franceze. Să fi schimbat ceva ar fi însemnat să alterez acustica scrierii. Iar pe de altă parte, judecând după reacțiile pe care le mai stârnește încă povestirea aceasta, pare să fi păstrat o anumite actualitate, și chiar, pentru unii, o oarecare utilitate.

Cu toate că subiectul, considerat cândva ilicit, a fost în zilele noastre foarte adesea tratat, și chiar exploatat, de literatură, dobândind astfel un anumit grad de legitimitate, se pare că de fapt problema intimă a lui Alexis nu este mai puțin sfâșietoare și mai puțin secretă astăzi decât mai demult. Iar relația îngăduință, atât de diferită de adevărata libertate, care s-a răspândit în privința aceasta în anumite medii foarte restrânse, n-a făcut altceva decât să creeze în ansamblul publicului un echivoc sau o rezervă în plus. Este de ajuns să privim cu atenție în jur pentru a ne da seama că drama lui Alexis și a soției sale continuă și probabil va continua să fie trăită atâta vreme cât lumea realităților erotice va rămâne îngăduită de interdicții. Poate cele mai primejdioase sunt cele de limbaj. Uneori acesta e plin de obstacole pe care majoritatea le evită ori le ocolesc fără să se sinchisească prea mult, dar care sunt mai întotdeauna de netrecut pentru spiritele scrupuloase și pentru inimile pure. Orice s-ar spune, moravurile

Scrisoarea aceasta, iubită prietenă, are să fie foarte lungă. Nu-mi prea place să scriu. Se spune că vorbele nu-i sunt credincioase gândului. Eu cred însă că nimic nu-l trădează mai mult decât vorbele scrise. Ca să nu mai spun că nici nu mă prea pricep. Să scrii înseamnă să alegi neîncetat dintre o mie de exprimări posibile. Iar pe mine nici una dintre ele nu mă mulțumește, și mai ales nu mă mulțumește în absența tuturor celorlalte. Ar trebui totuși să știu că numai în muzică sunt posibile înlănțuirile de acorduri. O scrisoare, chiar cea mai lungă, te silește să simplifici ceea ce nu trebuie simplificat: îndată ce încerci să fi complet devii obscur! Aș vrea, scriindu-ți, să izbutesc nu doar să fiu sincer, ci și exact. Paginile care urmează vor fi pline de ștersături, cum de altfel se vede și până aici. Ceea ce te rog (singurul lucru pe care ți-l mai pot cere) este să nu lași necitit nici unul dintre rândurile acestea atât de scump plătite. Este

greu să trăiești, dar să spui de ce anume ai trăit cum ai trăit este cu mult mai greu.

Aș fi făcut poate mai bine să nu plec de lângă tine așa, fără un cuvânt, de parcă mi-ar fi fost rușine, sau ca și când tu ai fi înțeles deja. Ar fi fost mai bine să-ți explic, să-ți explic în șoaptă, fără nici o grabă, în intimitatea unei odăi, la ceasul când, cu lumină scăzută, abia văzându-se, oamenii au curajul să-și spună aproape tot. Dar te cunosc bine, draga mea. Ești un om foarte bun. O poveste ca a mea poate să înduioșeze: părăndu-ți rău pentru mine, ai fi crezut că m-ai și înțeles. Da, te cunosc. Ai fi vrut să mă scutești de umilința unei explicații prea lungi. M-ai fi întrerupt prea devreme. Eu însumi aș fi avut slăbiciunea să sper, după fiecare frază, că voi fi întrerupt. Și mai ai o calitate (poate e un defect) despre care îți voi vorbi puțin mai încolo și de care nu mai vreau să abuzez. Sunt atât de vinovat față de tine încât trebuie să pun o distanță între mine și mila pe care ți-aș putea-o stârni.

Nu despre arta mea este vorba. Știu că nu citești ziarele, dar desigur vei fi aflat de la prieteni comuni că am ceea ce se cheamă succes. Asta nu înseamnă altceva decât că mă laudă mulți, dintre care unii nu m-au înțeles, iar alții nici nu m-au ascultat. Nu, nu de asta este vorba. Ci de ceva, n-aș zice mult mai intim (ce oare pot avea eu mai

intim decât opera mea?), ci de altceva, care îmi pare mai intim pentru că l-am ținut ascuns. Și nu atât intim, cât lamentabil. Dar iată, vezi bine că ezit: fiecare cuvânt pe care îl scriu mă îndepărtează puțin de ceea ce voiam să spun. Dovadă că îmi lipsește curajul. Și îmi lipsește și simplitatea. Mi-a lipsit dintotdeauna. E drept că nici viața nu este simplă, iar asta nu mai este vina mea. Singurul lucru care mă determină să continui este certitudinea că nu ești fericită. Am mințit atât și am suferit atât din cauza minciunii, încât nu riscăm mare lucru încercând să vedem dacă nu cumva sinceritatea e vindecătoare.

Tineretea mea, mai bine zis adolescența mea, a fost cu desăvârșire pură, sau măcar ceea ce poartă, prin convenție, calificativul acesta. Știu că o astfel de afirmație stârnește fără greș un surâs, pentru că de obicei ea dovedește ori o lipsă de înțelegere a lucrurilor, ori o lipsă de franchețe. Dar nu cred că mă înșel și sunt sigur că nu mint. Sunt absolut sigur, Monique. Către șaisprezece ani eram ceea ce tu dorești, fără îndoială, să fie Daniel când va ajunge la anii aceia, și îngăduie-mi să-ți spun că, dacă vrei asta, greșești. Sunt convins că nu e bine să te expui atât de fraged la riscul de a trebui, mai târziu, să așezi tot ce ai făcut sau ai dat mai bun în viață alături de cele mai vechi amintiri. Copilul care am fost, copilul de la Woroino,

nu mai este, iar întreaga noastră existență are drept condiție infidelitatea față de noi înșine. Este primejdios ca primele noastre fantasmе să fie tocmai cele mai bune, cele mai dragi, cele după care ne pare cel mai rău. Copilăria este tot atât de departe de mine ca și așteptarea nerăbdătoare din ajunul sărbătorilor sau lăncezeala din după-amiezile prea lungi, când nu faci nimic, așteptând să se întâmple ceva. Cum aș putea spera să mai regălesc pacea aceea, căreia, pe atunci, nici nu puteam să-i dau un nume? M-am despărțit de ea, dându-mi seama că nu se confundă cu mine. Trebuie să-ți mărturisesc degrabă: nu sunt prea sigur că regret ignoranța pe care o numim pacea sufletului.

Doamne, cât e de greu să nu fi nedrept cu tine însuși! Îți spuneam mai adineaori că n-a fost nimic tulbure în adolescența mea. Sunt convins de asta. M-am aplecat adesea asupra acestui trecut destul de pueril și atât de trist. Am încercat să-mi amintesc ce gânduri aveam pe atunci și, mai intime decât gândurile, ce senzații, chiar ce vise. Le-am analizat, ca să văd dacă nu pot găsi în ele cine știe ce semnificație alarmantă, care atunci să-mi fi scăpat, și dacă nu cumva am confundat neștiința minții cu inocența inimii. Știi bine heleşteiele de la Woroino: spuneai că seamănă cu niște mari bucăți de cer cenușiu căzute pe pământ care s-ar strădui să se întoarcă acolo în chip de

ceață. Copil fiind, mă temeam. Înțelegeam deja că toate lucrurile, chiar și heleșteiele, au secretul lor, că starea de liniște, ca și tăcerea, nu este decât o suprafață, și că cea mai rea dintre minciuni este minciuna liniștii. Întreaga mea copilărie, când îmi amintesc de ea, îmi apare ca o mare liniște la marginea unei mari neliniști, care avea să fie însăși viața mea. Mă gândesc la câteva împrejurări, prea mici ca să le evoc aici și cărora pe atunci nu le-am dat nici o importanță, dar în care, acum, deslușesc primele înfiorări premonitorii (freamăt al cărnii și freamăt al inimii). Ca acea adiere a Domnului peste ape de care vorbește Scriptura. Există anumite clipe ale vieții noastre când suntem, într-un fel inexplicabil și aproape înfricoșător, ceea ce vom deveni mai târziu. Mi se pare, draga mea, că m-am schimbat atât de puțin! Mirosul ploii intrând pe fereastră, un șir de plopi în ceață, o muzică de Cimarosa pe care mă puneau s-o execut bătrânele doamne, probabil în amintirea tinereții lor, chiar mai puțin decât atât, o calitate anume a tăcerii, una pe care n-o regăsesc decât la Woroino, ajung să abolească atâtea gânduri, atâtea întâmplări și-atâtea dureri care mă despart de copilăria aceea. Aproape aș putea admite că între acum și atunci nu a trecut nici măcar o oră întreagă, că nu e vorba decât de una dintre acele stări în care, pe jumătate treaz, alunecam adesea,

și în timpul cărora sinele și viața mea nu aveau timp să se schimbe prea mult. Ajunge să închid ochii: totul este întocmai ca atunci. Îl regălesc, ca și când nu m-ar fi părăsit niciodată, pe adolescentul timid care am fost, un băiat foarte blând, fără nevoie de compătimire, care îmi seamănă atât de mult încât mi se pare, poate pe nedrept, că îmi seamăna întru totul.

Mă contrazic, văd bine. De bună seamă e ca atunci când ți se pare că ai avut niște presimțiri doar pentru că ar fi trebuit să le ai. Rezultatul cel mai crud a ceea ce, vrând-nevrând, trebuie (măcar pentru a mă conforma uzajului) să numesc vinile noastre este că ele contaminatează până și amintirea vremii când nu le săvârșiserăm încă. Tocmai asta mă neliniștește. Pentru că, dacă greșesc, nu știu în ce sens greșesc, nu știu și n-o să știu niciodată dacă inocența mea de atunci era mai mică decât declaram adineaori sau dacă acum sunt mai puțin vinovat decât vreau să cred. Dar, uite, îmi dau seama că n-am explicat nimic.

E de prisos să-ți mai spun că eram foarte săraci. Este ceva patetic în strâmtorarea familiilor vechi, care par să nu supraviețuiască decât din fidelitate. Mă vei întreba: față de ce? Față de casă, presupun, față de strămoși de asemenea și, pur și simplu, față de ceea ce au fost. Sărăcia nu are mare importanță pentru un copil. Ea nu avea nici

pentru mama sau pentru surorile mele, pentru bunul motiv că ne cunoștea toată lumea și nimeni nu ne credea mai bogați decât eram. Mediile foarte închise de odinioară aveau avantajul că în ele nu se ținea seamă atât de ce ești, cât de ceea ce ai fost cândva. Trecutul este ceva infinit mai statornic decât prezentul, și ca atare cântărea mai mult. Nu ni se acorda mai multă atenție decât trebuia să ni se acorde. Eram respectați pentru un feldmareșal din neamul nostru care a trăit cândva foarte demult, dar nimeni nu știa când anume. Îmi dau seama de asemenea că averea bunicului și distincțiile obținute de străbunicul meu erau, în ochii noștri, fapte mult mai importante, și chiar mai reale, decât propria noastră existență. Acest fel învechit de a gândi te face probabil să zâmbești. Recunosc că se poate gândi și altfel, fără a cădea într-o absurditate mai mare, dar, oricum, credința aceasta ne ajută să trăim. Cum nimic nu putea dezminți faptul că eram descendenții unor personaje devenite aproape legendare, nimic nu îi împiedica pe cei din preajma noastră să-i onoreze pe aceștia prin noi. Aceasta era singura parte cu adevărat inalienabilă a patrimoniului. Nimeni nu ne lua în nume de rău că aveam mai puțini bani și mai puțin credit decât înaintașii noștri. Era cu totul firesc. Ba chiar veleitatea de a-i egala pe bărbații aceia vestiți ar fi părut necuviincioasă, ca o ambiție deplasată.

Cuprins

Alexis	
sau	
Tratat despre lupta zadarnică	5
Lovitura de grație	127